

5. Констан Б. Принципы политики // Классический французский либерализм: Сборник / Пер. с фр. – М.: "Российская политическая энциклопедия" (РОССПЭН), 2000. – 592 с. – С. 23-262.
6. Милль Дж. О свободе / Пер. с англ. А. Фридмана // Наука и жизнь. – 1993. № 11. С. 10 – 15; № 12. С. 21 – 26.
7. Ролз Дж. Идеи блага и приоритет права // Современный либерализм: Джон Ролз, Рональд Дворкин, Исайя Берлин, Уилл Кимлика, Майкл Дж. Сэндел, Джереми Уолдрон, Чарльз Тейлор / Пер. с англ. Л. Б. Макеевой. – М.: Прогресс-Традиция: Дом интеллектуальной книги, 1998.
8. Фромм Э. Бегство от свободы. Пер. с англ. А. Лактионова. – М.: АСТ: АСТ Москва, 2009. – 288 с.
9. Хабермас Ю. Политические работы. – М.: Праксис, 2005. – 368 с. – ("Новая наука политики")
10. Хайек Ф. А. фон, Дорога к рабству: Пер. с англ. / Предисл. Н. Я. Петракова. – М.: "Экономика", 1992. – 176 с.
11. Max Lüscher: Das Harmoniegesetz in uns, Ullstein, Berlin 2003.

*Берега А. В., Інститут держави і права
ім. В. М. Корещького*

ФЕНОМЕН ІНФОРМАЦІЇ У СУСПІЛЬСТВІ ТА ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ

Рассмотрена эволюция подходов к определению термина "информация"; определены новые направления деятельности государства в условиях информационной эпохи: содействие формированию информационного общества и внедрение электронного правительства.

The evolution of approaches to definition of information is considered. The new tasks for the state in the context of the information age, such as the promotion of information society and the implementation of e-government, are defined.

На сучасному етапі розвитку людства важливе значення для ефективного функціонування як держави, так і громадянського суспільства загалом має чітке розуміння можливостей, поява яких зумовлена кількісними і якісними змінами такого феномену як інформація, та вміння скористатися ними чи то шляхом формування інформаційного суспільства, чи запровадження електронного уряду.

На сьогодні усталеного й вичерпного тлумачення терміну "інформація" не існує. Його визначення неодноразово змінювалося, а його межі то розширювалися, то звужувалися. Спершу під цим словом розуміли "уявлення", "поняття", потім "відомість", "передачу повідомлень". Перші кроки в теорії інформації були зроблені ще в першій половині XX ст.: у 1928 році Р. Хартлі вперше дав кількісне визначення інформації, а в 1948 році вийшла відома книга К. Шеннона "Математична теорія зв'язку", де інформації дається уже статистичне визначення. Запропонована ним формула визначення інформації лягла в основу кібернетичного підходу. Згідно цієї формули, інформацією вважаються лише ті повідомлення, які зменшують невизначеність у отримувача інформації. Відповідно, інформація вимірюється різницею системи до і після отримання інформації. Якщо цільові критерії системи-приймача інформації позначити "Б", події у системі-передавачі позначити "А", а ентропію – "Е", то ентропією системи буде різниця $E(B) - E(B/A)$. Іншими словами, вимірювання ентропії системи має цінність, оскільки дає змогу оцінити вплив події А на подію Б через показник кількості інформації. Значить, інформація виступає як міра відношення, взаємозв'язки між системами, явищами, процесами, а не як показник стану систем [1, с. 48]. Однак запропонований ним підхід описує лише знакову структуру інформації, не торкаючись її змісту.

Пізніше "батько штучного інтелекту" Н. Вінер запропонував "інформаційне бачення" кібернетики як науки про управління в живих організмах та технічних системах. Під інформацією почали розуміти вже не будь-які відомості, а лише ті, які є новими та корисними для прийняття такого рішення, що забезпечить досягнення мети управління. Всі інші дані та відомості інформацією не вважаються.

З точки зору філософського підходу, помітна тенденція щодо універсалізації поняття "інформації" аж до надання їй властивостей "універсальної субстанції" [2, с. 23]. Загалом, можна виділити шість основних підходів до тлумачення поняття "інформація":

1) "нігілістична" теорія заперечує існування інформації як такої. Вона сприймається як умовне позначення чогось, що не може бути сприйняте органами чуття або зафіксовано науковою літературою;

2) концепція "інобуття" інформації заснована на припущенні, що інформація існує, але не в нашому фізичному світі, де ми

можемо лише спостерігати її окремі прояви. Така концепція досить логічно пояснює так звані пара нормальні явища людської психіки, але іде врозріз із загальноприйнятою науковою картиною світу;

3) теорія про існування "чистої" інформації без якої-небудь специфічної форми її подання, що найбільш близько для теологічної картини світу;

4) інформація як один з "сутнісних проявів матерії", який в принципі може бути предметом наукового дослідження поряд з іншими матеріальними об'єктами;

5) концепція про "первинність" інформації у порівнянні з "вторинною" матерією, при цьому фактично весь світ складається з однієї інформації у різних її проявах.

6) "суб'єктивістське" уявлення про інформацію, що допускає її існування лише як суб'єктивну реальність, винятково в уявленні суб'єкта, що мислить.

Спільним недоліком спроб надати інформації "філософського сенсу" є перенос на інформацію ознак і якостей, які раніше приписувалися матерії, духовним процесам тощо, тобто тому чи іншому началу, яке приймалося за точку відліку при побудові метафізичних концепцій. Ще одним недоліком є спроби "тестування" інформації на предмет її відповідності класичному понятійному інструментарію, який включає дихотомію суб'єкта і об'єкта, матерії і Духа, трансценденції та іманентності, тощо.

Ідея про універсальну застосовність теорії інформації привернула увагу не лише філософів, але й представників біології, соціології, економіки та інших наук. У книзі "Стан постмодерну" у 1979 р. Ф. Ліотар пов'язав прихід епохи "постмодерну" із зміною статусу знання: технології перетворюють знання в інформацію. Відбувається процес екстериоризації знання щодо суб'єкта, його переклад на мову машин, якій доступні лише кількісні зміни, результатом якого є перетворення знання на товар. "Так само, як національні держави боролися за освоєння територій, а потім за володіння сировинними ресурсами і дешевою робочою силою та їх експлуатацію, ... вони будуть боротися у майбутньому за освоєння інформації" [3, с. 20].

М. Маклюен в якості причини культурної трансформації вказував на технологію, яка є проводженням нашого "я", обумовлює як світогляд окремої людини, так і тип соціальної взаємодії. Він виділяв три основних етапи розвитку людської цивілізації: 1) первісна дописменна культура з усними формами зв'язку та передачі

інформації, заснована на принципах колективного способу життя, сприйняття і розуміння оточуючого світу; 2) писемно-друкарська культура ("галактика Гутенберга"), яка замінила природність і колективізм індивідуалізмом, деколективізацією і детрайбілізацією; 3) сучасний етап – "глобальне село", для якого характерне відродження аудіовізуального, багатомірного сприйняття світу та колективність, але на новій, електронній основі через заміщення писемно-друкарських мов спілкування радіотелевізійними та мереживними засобами масових комунікацій [4, с. 12].

Про революційність змін, зумовлених новими якостями інформації говорить і М. Кастельс. На його думку, нові технології, пов'язані із виробництвом інформації як нематеріального блага, формують принципово нове, інформаційне суспільство. Можливості інформаційних технологій призводять до появи єдиної соціально-економічної системи, що об'єднує весь світ. Інформаційна епоха призводить до формування нового суспільства, яке на думку М. Кастельса, є не лише глобальним, але й мереживним (network society) [5, с. 13]. Для нього характерний спонтанний розвиток в результаті взаємодії багатьох соціальних груп та окремих людей.

Якщо розглядати інформацію в контексті інформаційного суспільства, то вона разом із знанням виступає головним продуктом і основою його функціонування. Функціонування інформаційного суспільства забезпечується розвитком інформаційної інфраструктури, одним з елементів якої є інформаційні ресурси [6, с. 25]. Інформаційні ресурси становлять собою документи та масиви документів в інформаційних системах (бібліотеках, архівах, фондах, банках даних, депозитаріях, музейних сховищах та ін.), тобто вони виступають джерелами інформації.

Однак серед дослідників інформаційного суспільства відсутня однаковість щодо природи і значення інформації. Так, Ф. Уебстер пропонує поділити цих учених на дві групи в залежності від їх оцінки ролі інформації у розвитку людства [7, с. 11]. Представники першої групи вважають, що нова якість інформації стала причиною формування принципово нового феномену – інформаційного суспільства. До них відноситься Д. Бел та його послідовники з теорією постіндустріалізму, Ж. Бодрійяр і М. Постер з концепцією постмодернізму, М. Пайор, Ч. Сейбл і Л. Хіршхорн, які відстоюють ідею гнучкої спеціалізації, та М. Кастельс з його уявленнями про інформаційний спосіб розвитку людства.

До другої групи відносяться дослідники, які розглядають інформатизацію як логічне продовження еволюції цивілізації, яка не несе з собою радикальних змін. Серед її представників слід згадати Г. Шіллера (не марксизм), М. Альєтта, А. Ліпіц (регуляційна теорія), Д. Харві (гнучка акумуляція), Е. Гідденс (рефлексивна модернізація), Ю. Хабермас, Н. Гарнем (концепція публічної сфери) та інші.

У контексті нового розуміння значення інформації та набуття нею якісно нових характеристик можна говорити про дві функції держави, які полягають у сприянні формування власного інформаційного суспільства та реформування державного управління для приведення його у відповідність із цим феноменом (запровадження електронного уряду). Що стосується провідної ролі держави у переході до інформаційного суспільства, то слід зазначити, що лише у неї є можливість координувати діяльність різних учасників цього процесу. Роль держави є провідною за рахунок розвитку інститутів демократії на всій території країни, забезпечення всіма можливими правовими мірами, дотримання прав громадян в умовах інформаційного суспільства; збереження у своїх руках політичних, економічних і правових механізмів, що регламентують норми й правила для учасників цього процесу; створення адекватної новим умовам законодавчої й нормативно-правової баз, форм і методів адміністративного регулювання, що сприяють припливу інвестицій і розвитку справедливої конкуренції; залучення до активної участі у процесі переходу приватного сектора економіки; надання волі вибору напрямків діяльності підприємницьким структурам, зацікавленим у розвитку виробництва й вітчизняного ринку інформаційно-комунікаційних засобів, продуктів і послуг [8, с. 200].

В свою чергу запровадження електронного уряду вимагає правового закріплення сучасних характеристик інформації. Діючий нині Закон України "Про інформацію" від 2 жовтня 1992 року [9] розуміє інформацію як "документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі. Він також визначає перелік сфер, де інформація має місце, а саме: суспільство, держава та навколишнє природне середовище, однак не містить визначення термінів "суспільство" чи "держава". Закріплений у законі підхід до розуміння інформації як відомостей лише про події і явища (статичні поняття) залишає поза увагою відомості про процеси (щось тривале у часі). Вважаємо, що під інформацією слід розуміти і створювані у процесі інтелектуальної діяльності

відомості про навколишній світ, і процеси, що в ньому відбуваються, або відомості про стан справ. Виходом із такої ситуації є, на нашу думку, прийняття нового закону, який би регулював відносини в інформаційній сфері, зокрема: визначити інформацію як відомості про осіб, предмети, факти, події, явища й процеси, незалежно від форм їх вираження; відмовитися від переліку сфер, де має місце інформація, спростити доступ до неї громадян.

Література:

1. Лийв Э. Х. Инфодинамика. Обобщенная энтропия и неэнтропия. – Таллинн, 1998. – 200 с.
2. Лопатин В. Н. Информационная безопасность России: Человек. Общество. Государство. – СПб., Фонд "Университет", 2000. – 428 с.
3. Лиотар Ж. -Ф. Состояние постмодерна. – СПб., Алетейя, 1998. – 160 с.
4. Маклюэн М. Галактика Гуттенберга: Становление человека печатающего. – М.: Фонд "Мир", Академический Проект, 2005. – 496 с.
5. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура. М., ГУ ВШЭ, 2000. – 606 с.
6. Голубицький О., Шевчук О. Електронний уряд. – К., Довіра, 2002. – 160 с.
7. Уэбстер Ф. Теория информационного общества. М., Аспект Пресс, 2004. – 400 с.
8. Недбай В. Взаємодія держави та громадянського суспільства у розвитку інформаційних процесів // Сучасна українська політика. – 2008. – № 14. – С. 197-201.
9. Закон України "Про інформацію" № 2658-ХІІ від 02.10.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

Чистякова Ю. В., НУ "ОЮА"

ПОНЯТТЯ "ПРАВОВИЙ ЗНАК" ТА ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКА

В статье анализируется ключевое понятие семиотики права – "правовой знак". Автор проводит всесторонний анализ "правового знака", дает развернутую характеристику его составных частей. Анализируются два основных подхода к определению и характеристики знака Ф. Соссюра и Ч. Пирса. На практических примерах проводится разграничение таких составляющих правового знака как: обозначающее и обозначаемое, репрезентатив, объект и интерпретанта, предметное и смысловое значение.